

Ю.А. Жукава

## ЛЕКСЕМА JOY (РАДАСЦЬ) І ЯЕ ДЭРЫВАТЫ

Тлумачальны слоўнік беларускай мовы дае наступныя значэнні лексемы *радасць*: пачуццё вялікай асалоды, задаволенасці, якое выклікае вясёлы настрой; падзея, абставіны і пад., якія даюць асалоду, шчасце; ласкавы, пяшчотны зварот.

Англіійскі слоўнік Merriam Webster's Dictionary (1981) тлумачыць лексему *joy* як: пачуццё, атрыманае ад набыцця або чакання нечага добрага; прыемныя пачуцці або эмоцыі, якія выкліканы нечым прыемным, поспехам або магчымасцю мець тое, чаго жадаеш; стан шчасця; крыніца ці прычына радасці; ласкавы зварот (асабліва да дзіцяці).

Сучасны тлумачальны слоўнік Macmillan English Dictionary (2003) падае тлумачэнні да назоўніка *joy*: пачуццё вялікага шчасця; тое, што робіць вас вельмі шчаслівым ці задаволеным; поспех у нейкіх дзеяннях (заўсёды ў пытальных і адмоўных сказах); захапленне: *There were tears of joy in her eyes.* – У яе вачах былі слёзы радасці; *It was a real joy to see the children playing.* – Глядзець на тое, як гуляюць дзеці, было сапраўднай радасцю; *To express joy* – радавацца; *To feel, find, take joy (in)* – радавацца, знаходзіць радасць у чым-небудзь; *To radiate joy* – свяціцца ад радасці; *indescribable, ineffable joy* – неапісальнае захапленне; *I tried to call her earlier, but no joy.* – Я спрабаваў патэлефанаваць ёй раней, але безвынікова; *Have you had any joy getting someone to fix your TV-set* – Вам ўдалося знайсці каго-небудзь, каб адрамантаваць тэлевізар?; *No joy!* – Нічога добрага!; *There's even less joy in sending us the money.* – Яшчэ менш сэнсу паслаць нам грошы.

Як дзеяслоў *joy* выступае ў значэнні задавальненне, атрымліваць асалоду, але ўжываецца ў англійскай мове даволі рэдка: *He always joyed of dancing.* – Ён заўсёды атрымліваў асалоду ад танцаў.

У англа-рускім сінанімічным слоўніку разглядаецца сінанімічны рад, куды ўваходзяць лексемы *joy* і *enjoyment*. У слоўніку адзначаецца, што лексема *joy* апісвае менавіта эмацыянальны стан чалавека, “незалежна ад таго, ці мае гэты стан інтэлектуальную, фізіялагічную ці ўласна эмацыянальную падаплёку” [1, с. 320]. *Joy* таксама можа перадаваць ступені радасці, працяг і насычанасць якой абсалютна розныя.

Сучасны тлумачальны слоўнік англійскай мовы трактуе *enjoyment* як задавальненне, якое атрымліваюць ад нейкай дзейнасці, а таксама права

валодаць ці карыстацца нечым. Англа-рускі сінанімічны слоўнік адзначае, што *enjoyment* азначае не толькі стан фізічнага або духоўнага задавальнення, яле і сам працэс яго атрымання. А ў параўнанні з лексмай *joy enjoyment* перадае больш спакойны характар перажывання эмоцыі.

Як *joy*, так і *enjoyment* далучаюць да сябе формы са значэннем прычыны стану. Са словам *joy* такія формы ўводзяцца пры дапамозе прыназоўнікаў *for, with, of, at, over*, са словам *enjoyment* пры дапамозе прыназоўнікаў *from, with, of*. Калі ж прычынай стану з'яўляецца працяглае дзеянне суб'екту, то выкарыстоўваецца прыназоўнік *in*: *He doesn't get any real enjoyment from dancing.* – Ён не атрымлівае сапраўднага задавальнення ад танцаў; *She ate the cake with obvious enjoyment.* – Яна з'ела пірожнае з асалодай; *They found joy in helping others.* – Яны знаходзілі радасць у дапамозе іншым; *the joy of living* – радасць жыцця; *He could not contain his joy at seeing her again.* – Ён не мог стрымаць радасці ад таго, што бачыць яе зноў; *She was jumping for joy.* – Яна скакала ад радасці.

Такім чынам, *joy* і *enjoyment* маюць аднолькавыя наступныя значэнні: пазітыўная эмоцыя, вызваная нечым прыемным ці вельмі жаданым для суб'екта, і тое, што прыносіць задавальненне ці радасць. Трэба адзначыць, што ў другім выпадку абедзве лексемы ўжываюцца як у адзіночным, так і ў множным ліку: *They are a joy to me.* – Яны – мая радасць; *She never wearied of wondering where the people in the cars were going or what their enjoyments were.* – Яна ніколі не пераставала цікавіцца тым, куды едуць людзі ў машынах і ў чым іх радасць.

Дзеяслоў *enjoy* мае наступныя тлумачэнні: атрымліваць задавальненне ад чаго-небудзь і мець нешта ў якасці прывілегіі. А ў спалучэнні са зваротным займеннікам *oneself* мае значэнне “весяліцца”. Адзначым, што гэты дзеяслоў мае высокую частотнасць у англійскай мове: *I haven't enjoyed myself so much for a long time.* – Я так не весяліўся ўжо даўно; *He enjoyed the advantages.* – Ён карыстаўся сваімі прывілегіямі.

Прыметнік *enjoyable* азначае “які прыносіць задавальненне”, ад яго ж з'явілася і прыслоўе *enjoyably*: *We spent an enjoyable evening.* – Мы правялі цудоўны вечар.

Прыметнік *joyful* тлумачыцца як такі, які вызывае вялікае шчасце, шчаслівыя пачуцці. Непасрэдна ад яго ўтвораны назоўнік *joyfulness*. Сінонімам да *joyful* выступае *joyso* і створанае ад яго прыслоўе *joyso*ly: *A mother is joyful on the return of her son.* – Маці рада таму, што сын вярнуўся.

Прыметнік *joyless* тлумачыцца як нешчаслівы, які не выклікае пачуцця радасці: *a joyless victory* – *бязрадасная перамога*; *a joyless man* – *сумны чалавек*. Ад гэтага прыметніка ўтвораны прыслоўе *joylessly* і назоўнік *joylessness*.

Прыметнік *joyous* тлумачыцца як такі, які вызывае шчаслівыя пачуцці. Ад яго ўтвораны прыслоўе *joyously* і назоўнік *joyousness*: *the joyous moments of the childhood* – *радасныя моманты дзяцінства*; *a joyous feeling* – *радаснае пачуццё*.

Прыметнік *overjoyed* азначае ‘надзвычай прыемны’: *The party was overjoyed.* – *Вечарына была надзвычай прыемнай*.

Назоўнікі *joyance* і *joyancy* тлумачацца як ‘забаўляльныя дзеянні’: *That trip was a real joyance/joyancy.* – *Паездка была сапраўднай забавай*.

Дзеяслоў *rejoice* ў слоўніках мае значэнне ‘радавацца, весяліцца, трыумфаваць, святкаваць, валодаць чым-небудзь, з горадасцю насіць імя’: *The whole family are rejoicing at their unexpected good fortune.* – *Уся сям’я радуецца свайму нечаканаму поспеху*; *The team is still rejoicing over their victory.* – *Каманда ўсё яшчэ святкуе сваю перамогу*; *His family have always rejoiced in great wealth.* – *У яго сям’і заўсёды было шмат грошай*; *I know an unmarried man who rejoices in the name of Young-husband.* – *Я ведаю аднаго халасцяка, які з горадасцю носіць прозвішча Янгхазбанд*.

Дэрыватамі лексемы *joy* з’яўляюцца *joystick* (джойсцік), *joypad* (камп’ютарная клавіатура), *joyriding* (парушэнне, калі нехта крадзе машыну і ездзіць на ёй дзеля задавальнення ці проста язда дзеля задавальнення, а таксама нейкае дзеянне, якое выконваецца дзеля свайго задавальнення, нягледзячы на кошт і ўмовы гэтага дзеяння), *joyride* (рабіць гэта парушэнне ці дзеянні дзеля задавальнення), *joyrider* (той, хто выконвае гэта парушэнне ці дзеянні дзеля задавальнення), *joy-juice* (алкагольны напой), *joorop* (зрэдку ўжываць наркатыкі), *jooropper* (незаядлы наркаман), *joyhouse* (публічны дом), *joygirl* (прастытутка), *joy-bells* (перазвон з нагоды свята), *joy-fire, joy-firing* (святочнае вогнішча), *joy-gun* (салютная гармата), *joy-flight, joy-flying* (пацяшальны палёт на маленькім самалёце), *joy-plank* (подыум), *joy-sop* (змочаны ў віне бісквіт), *joy-wheel* (атракцыён “Чортава кола”).

Аналіз мастацкіх твораў “Камедыянты” [3] і “Стамбульскі экспрэс” [4] Грэма Грына даў магчымасць вылучыць дэрываты лексемы *joy*, якія часта сустракаюцца ў англійскай мове: *They boasted of the women they had enjoyed.* – *Яны заўсёды выхваляюцца жанчынамі, якія далі ім асалоду*; *...and a short barbarous enjoyment in the stubble.* – *...і нарэшце кароткая*

жывельная асалода ў стажку саломы; ...they could make her weak with pleasure, cry aloud in her enjoyment. – ...мужчыны будуць прымушаць яе млець ад асалоды, рыдаць ад задавальнення плоцкіх жаданняў; ...she could give no enjoyment and gained herself no more than an embittered sense of insufficiency. – ...яна не здатная прынесці ёй поўную асалоду і сама не адчувае нічога, апроч незадаволеных жаданняў; One wrote, day by day, with labour and frequent unhappiness, but with some joy... – Пішааш дзень у дзень на сотні тысяч слоў, часта з напружаннем, але і з радасцю...; ...for that one moment of light-hearted enjoyment it was to Kruger's beer-garden, to the park at evening swimming in green light, to the steep streets and the bright rags that he was journeying. – Прычынай гэтай мінутнай радасці, якая агарнула яго, было набліжэнне да піўной Кругера ў садзе, да парку, залітага на вечарах зялёным святлом, да крутых вулачак з развешанай уоперак іх бялізнай; ...but Myatt was too hungry; he was enjoying his late lunch. – Але Майет быў надта галодны, ён з асалодай еў сваё позняе снеданне; He seemed in the throes of a private enjoyment, as if the whole affair were his own invention... – Ён весяліўся на прычынам, якія не былі вядомыя нікому, акрамя яго, як быццам уся гэта задума належыла толькі яму...

Лексема joy выкарыстоўваецца таксама і ў шэрагу фразеалагізмаў: Take joy – весяліцца; Make joy – весяліцца; аказваць ветлівы, сардэчны прыём; Have joy of – быць задаволеным; Wish somebody joy – віншаваць каго-небудзь; Joy go with you! God give you joy! – Дай вам Бог шчасця! Шчасця вам і поспехаў!; The only joy <left> in one's life – адзіная радасць у жыцці; One rejoices at smth, it brings one joy – у радасць; It brings one no joy – не ў радасць; For joy, in one's joy – на радасцях; Be beside oneself with joy, be struck dumb with joy – не чуць сябе ад радасці; He (she) is quite out of breath for joy – ад радасці дух сперла; Joy is always trailed by sorrow – за радасцю гора на пятах ходзіць; No joy without allow – ліха без дабра не бывае; не пазнаўшы бяды, не пазнаеш дабра.

І ў англійскай, і ў беларускай мовах joy (радасць) – першасная эмоцыя, якая “прадугледжвае не столькі інтэлектуальную ацэнку якога-небудзь становішча рэчаў як кепскага ці добрага для суб’екта, колькі непасрэднае адчуванне, што яно такое і ёсць” [2, с. 370]. Joy (радасць) можа праяўляцца знешне, а таксама канцэптуалізавацца як светлая эмоцыя ў беларускай і англійскай мовах.

Але ў англійскай мове эмоцыя радасці, якая вызначаецца лексмай joy і яе дэрыватамі, перадаецца часцей пры дапамозе прыметнікаў, чым дзеясловаў. У сучаснай англійскай мове паступова знікаюць дзеясловы joy

і *rejoice*, а сама лексема *joy* і яе дэрываты ўжываюцца даволі рэдка, што відавочна з аналізу мастацкіх твораў і іх перакладаў. У адрозненне ад беларускай мовы, дзе дзеясловы *радавацца*, *узрадавацца*, *абрадавацца* могуць уводзіць у тэкст простую мову, англійскій дзеясловы *joy* і *rejoice* не могуць выконваць гэту функцыю, замест іх англічане ўжываюць такія дзеясловы, як *exult* (трыюмфаваць, узрадавацца) ці *enthuse* (прыйсці ў захапленне). Некаторыя даследчыкі (Ю.Д. Апресян, Г. Вяжбіцкая) тлумачаць гэта асаблівасцямі англа-саксонскай культуры, дзе не прынята паддавацца пачуццям.

### Літаратура

1. Англо-русский синонимический словарь / Ю.Д. Апресян, В.В. Ботякова, Т.Э. Латышева и др.; Под рук. А.И. Розенмана и Ю.Д. Апресяна. М.: Рус. яз., 2000. 544 с.
2. Апресян Ю.Д. Избранные труды. Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография. М.: Школа “Языки русской культуры”, 1995. 767 с.
3. Грин Г. Комедианты. Роман. На англ. яз. Комментарий М.В. Дьячкова. М.: Изд-во “Менеджер”, 2003. 336 с.
4. Грин Г. Стамбульский поезд. Роман. На англ. яз. М.: Изд-во “Менеджер”, 2003. 256 с.
5. Квеселевич Д.И. Русско-английский фразеологический словарь. М.: Рус. яз., 2001. 706 с.
6. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 4. П–Р / [Рэд. тома Г.Ф. Вештарт, Г.М. Прышчэпчык]. Мінск: БелСЭ, 1980. 768 с.
7. Macmillan English Dictionary for advanced learners. Bloomsbury Publishing Plc, Macmillan Publishers Limited, 2002.
8. Proverbia et dicta: Шасцімоўны слоўнік прыказак, прымавак і крылатых слоў / Н.А. Ганчарова, І.М. Шчарбакова, Л.Г. Калядка і інш.; Пад рэд. Н.А. Ганчаровай. Мінск: Універсітэцкае, 1993. 225 с.
9. Webster’s Third New International Dictionary of the English Language unabridged. Merriam – Webser inc., Publishers – Springfield, Massachusetts, USA, 1981.

### Г.І. Зур

## ІНТЭР’ЕКТЫЎНЫЯ ВЫКАЗВАННІ Ў БЕЛАРУСКАЙ І НЯМЕЦКАЙ МОВАХ: ДА ПАСТАНОЎКІ ПРАБЛЕМЫ

У сучаснай лінгвістычнай навуцы ўсё больш належнай увагі надаецца галіне, якая звязана з эмацыянальна-экспрэсіўным бокам моўнага знака (працы Ю.М. Маліновіча, В.І. Шахоўскага, Р.С. Сакіевай, Л.М. Міхайлава, Л.А. Піятроўскай і інш.). “Чалавечая думка пастаянна